

UDK 61:929 Стејић Ј.
COBISS.SR-ID 230032140

ISSN 2466-2992 (Online) (2016) br.1, p. 60-65

DR JOVAN STEJIĆ**DR JOVAN STEJIC***Milan Đorđević*

Dom zdravlja Jagodina, Služba hitne medicinske pomoći

Sažetak: Među prvim Srbima, školovanim lekarima, stigao je iz Beča dr Jovan Stejić (1803-1853). Dr Jovan Stejić je prvi Srbin školovani lekar, koji je posle završenih studija došao da radi u obnovljenoj Srbiji. Bio je lekar Kneza Miloša, osnivač srpskog građanskog saniteta, jedan od osnivača i potpredsednik Društva Srpske Slovesnosti (preteče SANU), i autor većeg broja stručnih i književnih radova i publikacija. Njegovim dolaskom u Srbiji počinje da radi organizovana građanska zdravstvena služba. Obzirom da su lekari u to vreme bili najobrazovaniji intelektualci, pored medicinskih poruka koja su nosila njihova književna dela, isticala se i vaspitna uloga namenjena mladim generacijama. On uspeva da u Srbiju donese moderne i napredne ideje po uzoru na zdravstvo zemlje u kojoj je studirao. Kako su mu uzor bile Kantove ideje, propovedao je moralnost, skromnost, marljivost i osećanje dužnosti. Navodio je da je osnova svega obrazovanje. Dr Jovan Stejić je ostao zapamćen kao utemeljivač lekarske profesije u Srbiji. U mnogo čemu prvi, svojim književnim radom pokušao da ukaže na osnove moralnih vrednosti i na neprikosnovenu jasnu i mirnu savest i time postavio osnove lekarske etike. Autor je prve Antropologije na srpskom jeziku a Srpskoj medicinskoj bibliografiji dr Stejić je ostavio dva toma Makroviotike ili nauke o produženju života čovečeskog. Ličnost raskošnih kvaliteta, istakao se raznovrsnim kulturnim, zdravstvenim i društvenim radom, kao lekar i književnik, zakleti naučnik i prosvetitelj i vrlo kritičan prema religiji.

Prosvetarsko rezonovanje u kulturi evropskog sveta započeto je u Francuskoj, sredinom XVIII veka, zahvaljujući Volteru. Kod nas u Srbiji je našlo svog prvog i oduševljenog pristalicu u lekaru dr Jovanu Stejiću.

Jovan Stejić (1803, Arad, Rumunija - Beograd, 5. decembar 1853, slika br.1), je bio istaknuti srpski lekar i književnik [1], koji je u uslovima prve polovine XIX veka u kojima je radio, pilotirao na više polja medicinske nauke i tako bio ispred svog vremena, a takođe dao veliki doprinos i srpskom jeziku.

Slika 1. Dr Jovan Stejić

Prvi Srbin doktor medicine, koji je iz Habzburške monarhije došao da radi u obnovljenoj Srbiji. [2] Osnovno obrazovanje završio je u Aradu a nakon što dobija stipendiju Save Tekelije, školovao se u Segedinu gde je završio srednje obrazovanje i počeo da studira filozofiju. Medicinski fakultet studirao je u Pešti a doktorirao je u Beču 1829. Godine. [3]

Srbiji su tada nedostajali dobro obrazovani ljudi, pa ga je gospodar Jevrem Obrenović 1828 stipendirao, da bi već 1829 godine došao da radi kod njega u službi u Šapcu. Od 1830. do 1832. Godine odlazi u Kragujevac nakon što ga je Knez Miloš Obrenović predložio za svog

ličnog lekara i vaspitača svojih sinova Milana i Mihajla. [4] Knez Miloš je Stejića cenio ne samo kao lekara, već i kao savetnika i stalno je bezuslovno zahtevao njegovo prisustvo. [5]

Prva štampana knjiga u prvoj srpskoj štampariji u Beogradu bila je njegova knjiga Sabor taštine i nauke iz 1831. [5] Zajedno sa dr Karlom Pacekom jedan je osnivača srpskog građanskog saniteta i izdavač prvog medicinskog spisa (Poučeniye za lečenje bolesti holere) u Srbiji. [2] Međutim, 1832. je došlo do oštrog sukoba. Jedan od razloga je to što nije dozvolio knezu da pre štampanja, u tek otvorenoj Državnoj štampariji, kada je slog već bio spreman, pregleda rukopis njegove knjige Sabor istine i nauke, zbog čega se knez razljutio i obustavio štampanje, obzirom da ga nije prethodno odobrio. Knjigu je Stejić posvetio svom pacijentu, Miloševom sinu Milanu. U njoj je, između ostalog, kritički pisao o prirodnim pravima, o pravu slobode i jednakosti, o pravu časti i dobrog imena i o pravu imanjanja i stečenog dobra. Njegov stav je bio da država treba da bude organizovana po zakonu i da je zakon za sve jednak, pa čak i za vladara. Govorio je i o slobodi i pravu ljudi da iskažu svoje mišljenje, o Vukovim reformama pravopisa i izrazio svoje delimično neslaganje sa istim. [5]

Doktor Stejić je nakon štampanja svog prvog originalnog spisa, u kome je koristio moderno slobodoumno razmišljanje, odstupio od novoprihvaćenog Vukovog pravopisa. Stejić je prihvatio Vukovo pismo, ali je odbijao da se u pismo unose crkveno-slovenske reči a ortografija koju je napisao praktično je onemogućila uvođenje Vukovog pisma sve do 1868. godine. Zbog ovog sukoba Dr Stejić je napustio Srbiju 1832. i prešao u Zemun gde se osam godina bavio privatnom lekarskom praksom. [6]

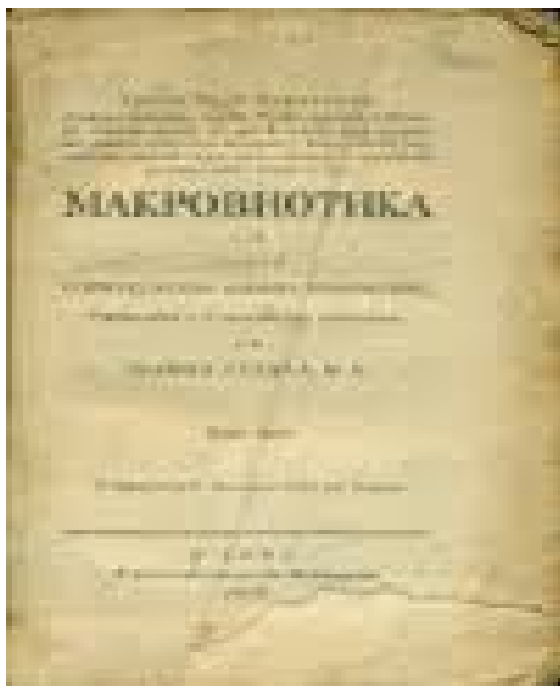
Tokom 1833. preporučio je da se uvede obavezan praktičan staž za mlade lekare. Vratio se u Srbiju 1840, nakon Miloševog proterivanja sa vlasti, kada je postavljen za šefa građanskog saniteta (u Početelstvu vnutrenih dela). [6] Tada je pokrenuo inicijativu za osnivanje bolnice za duševne bolesnike. Izradio je i prvi pravilnik o sahranjivanju. Postao je 1841. glavni sekretar

Državnog saveta. Nakon svrgavanja kneza Mihaila provizorna vlada ga je otpustila iz državne službe septembra 1842, ali dozvolili su mu da ostane u Beogradu kao privatni lekar. [5]

1843. godine se konačno vraća u Srbiju po definitivnom proterivanju Kneza Miloša iz Srbije. Tada ponovo postaje šef građanskog saniteta po drugi put i organizuje borbu protiv sifilisa. Naredio je da se izvodi vakcinacija dece od velikih boginja i izdao je uputstvo o sprečavanju širenja dizenterije. [7]

Među prvima u Srbiji bio je zagovornik ideje o makrobiotičkom načinu ishrane i života. Preveo je sa nemačkog jezika knjigu „Makroviotika, ili nauka o produženju života čovečeskog. (slika br.2) Jovan Stejić se može smatrati i pionikom transfuziologije o čemu govori citat doktora Budimira Pavlovića, kustosa Muzeja medicine Srpskog lekarskog društva u Beogradu.

U knjizi pod nazivom „Makroviotika“. Jovan Stejić, je razmatrao šta bi se desilo kada bi se u telo starca ubrizgala krv mladića. Knjiga je iz 1856. godine, iz doba kada se u Evropi ni izdaleka nije razmišljalo o transfuziji, tako da to smatramo pretečom priče o transfuziji, koja je krenula da se primenjuje tek za vreme Prvog svetskog rata. [5]

Slika br.2 Naslovna strana knjige Makroviotike

Stejić je bio Dositejevac, zagovornik prosvetljenog humanizma. Uspeo je da stekne priličan imetak koji se i danas ogleda u kući na sprat u središtu Beograda, u Makedonskoj ulici, broj 21, (slika br.3) koju je podigao 1845 godine, i u kojoj je živeo sa porodicom. Kuća ima oko 400 kvadrata, i danas je njen unutrašnji raspored očuvan. Stejić je bio zakleti naučnik, prosvetitelj, vrlo kritičan prema religiji, tako da nije mogao ni da pretpostavi da će njegovi naslednici 1930 godine prodati kuću beogradskim isusovcima, da bi je pretvorili u manastir. Danas u manastiru žive troje isusovaca kojima je načelu senior (pravoslavno iguman). U dvorištu Stejićeve kuće sagrađena je crkva, župni hram Svetog Petra apostola. Crkva je pogođena dvema bombama u nemačkom bombardovanju 1941, ali se nije zapalila, niti je oštećena njena najveća relikvija. [8]

Slika br.3 Prednja fasada kuće Jovana Stejića. Fotografija Nenada Novaka Stefanovića.

Pored medicine dr Stejić se bavio i književnošću, a postao je i član nemačkog prosvetiteljskoga pokreta. Jedan je od osnivača Društva srpske slovesnosti 1842. Od koga je 1862. nastalo Srpsko učeno društvo, a kasnije i Srpska kraljevska akademija, a na kraju i Srpska akademija nauka i umetnosti. Dugo je bio sekretar Društva srpske slovesnosti, a kasnije i počasni potpredsednik. Tokom 1846. u Društvu je pokrenuo inicijativu da se uvede evidencija i da se spašavaju istorijski dokumenti i spomenici srpske istorije. [5]

Tvorac je medicinske književnosti i medicinske terminologije. Autor je brojnih članaka i drugih spisa iz medicinske i zdravstvene prosvete. Obzirom da su lekari u to vreme bili najobrazovaniji intelektualci, pored medicinskih poruka koja su nosila njihova književna dela, isticala se i vaspitna uloga namenjena mladim generacijama. On uspeva da u Srbiju donese moderne i napredne ideje po uzoru na zdravstvo zemlje u kojoj je studirao. Kako su mu uzor bile Kantove ideje, propovedao je moralnost, skromnost, marljivost i osećanje dužnosti. Navodio je da je osnova svega obrazovanje. Dr Jovan Stejić je ostao zapamćen kao utemeljivač lekarske profesije u Srbiji. U mnogo čemu prvi, svojim književnim radom pokušao je da ukaže na osnove moralnih vrednosti i na neprikosnovenu jasnu i mirnu savest i time postavio osnove lekarske etike. [9] Književni rad dr Jovan Stejić na polju telesne i duhovne higijene može se upoznati kroz neke od naslova:

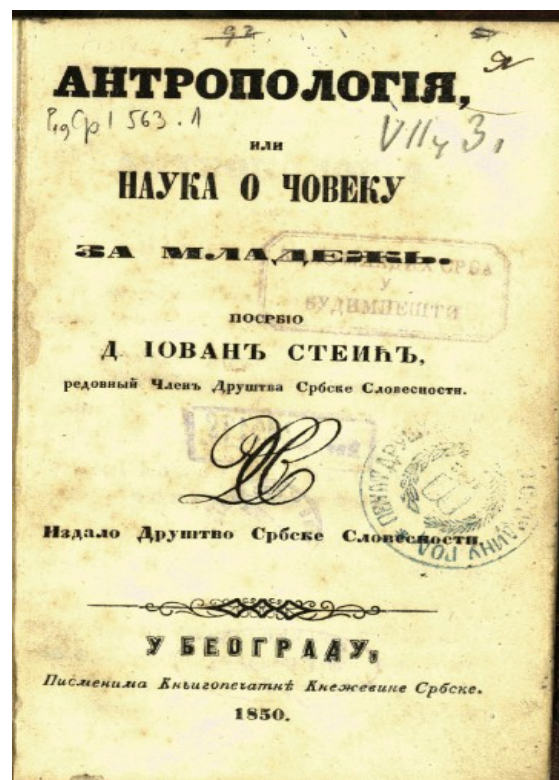
- Umotvorine različitosti (1839),
- Šta treba jesti i piti (1842),
- O državi, iz Veberovog Demokrita (1847),
- Evropa, iz državnog rečnika Roteka i Velkera (1849),
- Kritika na Vukov prevod Novog Zavjeta (1850),
- Antropologija ili nauka o čoveku (1853),
- Predlog za Srbski riječnik i Srbsku gramatiku (1866),
- Zabave za razum i srce
- Makrovitika ili Nauka o produženio života čovečeskog (1826).[10]

Često je sarađivao u „Glasniku“ DSS i jedno vreme je bio njegov glavni urednik. Takođe je sarađivao u listovima Dnevnik i Srpski narodni list. Od objavljenih dela ističu se:

- „Pijanstvo“ (1827), slikovit pristup uzroka i posledica, kao i načina lečenja alkoholičara. Objavljeno je u Letopisu Matice srpske.
- „Zabava za razum i srce“ su zbirke tekstova sa zdravstvenim poukama, u pet knjiga (Beč 1828, Budim 1831, Zemun 1834, Budim 1836. i Novi Sad 1839). Treća knjiga su prevodi tekstova drugih autora pod naslovom „Mudra izrečenija iz raznih

pisaca“, a četvrta koja nosi naslov „Ogledi umne nauke“ je pisana za široku publiku.

- „Makrovitika ili nauka o produženju života čovekova“, u dva toma, štampano u Beču 1826. je njegovo najznačajnije delo. Predstavlja posrbljen prevod u vidu udžbenika, enciklopedijskog priručnika nemačkog kliničara Johana Petera Huferlanda (koji je sadržao 6 tomova). U njemu je na srpskom jeziku prvi put pomenuta „higijena polnih odnosa“ i ideja o transfuziji krvi. Knjigu je posvetio Savi Tekeliji, svom dobrotvoru.
- „Antroplogija ili nauka o čoveku za mladež“ (1850) (slika br.4)
- „Srpski pravopis“ (1852), u kome je izrazio svoje mišljenje u vezi sa potrebom prihvatanja novih termina i izraza u različitim oblastima nauke.
- „Predlog za srpski riječnik i srpsku gramatiku“ (1853) je objavio kao potpredsednik Društva srpske slovesnosti i predstavlja nastavak polemike, započete još 1832. povodom Vukove reforme pravopisa, koju je i sam delimično prihvatio. [7]

Slika br. 4 Naslovna strana knjige Antropologija

Do danas je ostalo nepoznato njegovo bračno stanje, ali se zna da je imao porodicu i da je njegov sin bio Pavle Stejić (1848–1908), poznati beogradski hirurg. [5]

Umro je u Beogradu 21. novembra 1853. od tuberkuloze i sahranjen je na tadašnjem groblju kod crkve Svetog Marka. [5]

Zaključak: Dr Jovan Stejić bio je značajna ličnost srpske kulturne i medicinske istorije. Smatrao se najuglednijim intelektualcem u formiranju kulturne, a posebno medicinske istorije našeg naroda. Bio je začetnik preventivne medicinske zaštite na srpskim prostorima, jedan od osnivača građanskog saniteta. Bio je lekar, autor brojnih članaka i drugih spisa iz književnosti, posebno medicinske i zdravstveno prosvetne, prevodilac, politički i kulturni radnik. Najznačajnija zasluga dr Stejića je ta što je on tvorac naše medicinske književnosti i naše medicinske terminologije, a posebno osnivač naše civilne zdravstvene službe.

LITERATURA

1. Glasnik DSS 1852. Dostupno na <http://serbia-forum.mi.sanu.ac.rs/wb/?action=getbook&bookkey=29858#page/346/mode/1up>
2. Ružić Z, Nedeljković R, et al. Istorija zdravstvene kulture Kragujevca i njen uticaj na savremenu zdravstvenu zaštitu ovog područja. Med Čas 1998; 1-2: 40-9.
3. Mihailović V. Prvi diplomirani lekari u obnovljenoj Srbiji. Srp Arh Celok Lek 1937; 128-43.
4. Stanojević V. Šabac I Podrinje u istoriji srpske medicine u devetnaestom veku. Srp Arh Celok Lek 1958; 399-403.
5. SANU: Život I delo srpskih naučnika. Budimir Pavlović, gl.urednik Vladan D.Đorđević. Beograd 2008, str. 1-24
6. Arhiva. Kragujevac: Medicinski fakultet univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2012.
7. Srpska enciklopedija, Jovan Stejić, dostupno na: http://srpskaenciklopedija.org/index.php?title=%D0%88%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%98%D0%B8%D1%9B#CITEREF.D0.A1.D0.BD.D0.B5.D0.B6.D0.B0.D0.BD.D0.B0_.D0.A1_.D0.A1.D0.B0.D0.B2.D0.B8.D1.9B2010
8. Nenad Novak Stefanović, Jedna kuća, jedna priča, Manastir u centru grada. Politika online 25.12.2010
9. Ana B.Petruševski. Srpski lekari – književnici 19 veka. Vojnosanit Pregl 2012; 69(8): 730-734.
10. Arhiva Muzeja zdravstvene kulture. Kragujevac: Klinički centar Kragujevac, 2012.

DR JOVAN STEJIC

Milan Dorđević, MD

Community Health Centre Jagodina, EMS Jagodina

Summary: Among the first Serbs, trained doctors, who arrived from Vienna was Dr. Jovan Stejić (1803-1853). Dr Jovan Stejić the first Serb, trained doctor, who after graduation came to work in a restored Serbia. He was a doctor of Knez Milos, founder of the Serbian Civil Medical Corps, one of the founders of the Society of Serbian Letters (later SASA), and the author of many scientific and literary works and publications. Upon his arrival organized civil health service in Serbia started to work. Given that the doctors at the time were the most educated intellectuals, in addition to medical messages that bore their literary work, stood out and educational role for young generations. He managed to bring to Serbia modern and progressive ideas modeled on the health of the country in which he studied. As his role model were Kant's ideas, he preached morality, modesty, diligence and sense of duty. He stated that the basis of all is education. Dr Jovan Stejić is remembered as the founder of the medical profession in Serbia. In many respects the first, his literary work tried to show the basics of moral values and the clear and undisputed clear conscience and thus laid the foundation of medical ethics. He is the author of the first Anthropology in Serbian language, and left to Serbian medical bibliography two volumes of Makroviotike or science of human life extension. He had personality of gorgeous quality, pointed to a variety of cultural, health and social work, as a physician and writer, scientist and educator, sworn and very critical of religion.

Korespondencija/Correspondence

Milan ĐORĐEVIĆ

Vojvode Tankosića drugi prilaz broj 17, 18105 Niš

E-mail: milan_mdj@hotmail.com

Rad primljen:

11.08.2016.

Rad prihvaćen

10.10.2016.:

Elektronska verzija objavljen

07.01.2017.